

"Passage de Milan "da İç-Anlatı Yöntemi Ve Metinler Arası İlişkiler

Zümral Ölmez

Summary The Intertextual Relations And La Mise En Abyme Method in Passage de Milan

La mise en abyme called as story within the story, play within the play or the part reflecting the whole work can also be seen in Passage de Milan which is a novel written by French author, Michel Butor.

By the way, the traces of the other works and the Ancient Egyptian Civilization show us the presence of intertextual relations in the novel.

in our article, these methods which give the polysemy, polyphony specialities to the novel are tried to be discussed.

Özet

"Anlatı içinde anlatı", "Oyun içinde oyun" ya da "Yapıtın tümüyle benzerlik ilişkisi kuran bölüm" olarak tanımlanan iç-anlatı yöntemi Fransız yazar Michel Butor'un Passage de Milan adlı romanında da görülmektedir.

Öte yandan, Eski Mısır uygarlığının ve başka yapıtların izleri adı geçen romandaki metinlerarası ilişkilerin varlığının göstergesidir.

Makalemizde, Passage de Milan'a çokseslilik, çokanlamlılık özellikleri veren bu yöntemler irdelenmeye çalışılmıştır.

1.İÇ ANLATI YÖNTEMİ

Romanı felsefe ile şiirin karışımı gibi gören Michel Butor, ilk roman denemesi *Passage de Milan'* da uzamla ilgili yapıyı benimsemektedir. Olay, Paris'de bir binada geçmektedir. Kişilerin, ailelerin çok sayıda olması yeniliklerin başında gelir. Klasik tragedyanın zamanda birlik, uzamda birlik kuralına uygun olan söz konusu yapıtta olayda birlik görülmemektedir. Aynı binada oturan kişiler aynı yöne gitmemektedir. Çok basit, ama inanılmaz bir biçimde, bir noktada birbirine bağlanmış olayları bir araya getiren bazı rastlantıların bağlantısını kullanan yazar, olağanüstü güçlere başvurmaksızın okuyucuya her gerçeği karmaşık bir biçimde verir.

Yeni Romanın başlıca özelliklerinden olan ve Andre Gide'in mükemmel bir tarzda uyguladığı "La mise en abyme" -iç anlatı denilen yöntem Michel Butor'un diğer yapıtlarında olduğu gibi *Passage de Milan'da* da görülmektedir.

" Anlatı içinde anlatı " erken anlatım, micro-histoire-küçük öykü olarak da tanımlanan yöntem, " Yeni Romancıların olduğu kadar modern ve klasik yazarların yapıtlarında da sıklıkla kullanılmıştır".¹ " Erken anlatım " veya " iç anlatı " bulunduğu yapının tümüyle benzerlik ilişkisi kuran bölümdür.² Söz konusu bölüm, yapının özeti, eğretilmeli yansıması " olduğu gibi, tablolar, karakteristik ve simgesel nesnelere de öykünün işleyişinde önemli rol oynayan " erken anlatım " görevini yerine getirirler.

Michel Butor, *Passage de Milan* adlı romanında da ressam Martin de Vere'in tablosunu ve küçük bir Mısır mezarını "iç anlatı" olarak kullanmaktadır.

İncelediğimiz romanda eski bir sanat yapıtı şöyle betimlenmektedir:

" Louvre'un Mısır salonlarındaki bu küçük mezarı bilirsiniz (...) içine girilebilir, camların arkasında parıldayan alçak-kabartmalarla kaplıdır. Bakınız Sakkara³'nın üzerinde kitap (...). Beni Hassan'ın sanatçısı aynı hareketin devamı ile bir oyuncudan veya bir savaşçıdan diğerine geçer. Ama kavgacıların büyük efrizinde, her defasında, bir siyah ve bir kırmızı, değişik

¹ Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, ANKARA 1999, S. 159 .

² Zeynel Kıran, Ayşe Kıran, Yazınsal Okuma Süreçleri, Seçkin Yayınevi, ANKARA 2000, S.266.

³ Sakkara : Eski krallık döneminde Mısır'ın başkenti olan Memphis'in nekropolünün bir bölümü, Kahire'nin 24 km güneybatısında bugünkü Arap köyü Sakkara'nın batısındadır. Komutan (sonradan firavun) Haremheb'in 1975 yılında bulunan bezeleme mezarı gibi bu dönemden kalma birçok mezar vardır. Nekropolün kuzeybatısında, 3. ve 4. sülalere kalma mastaba alanında yer altı geçitlerinde Ptolemais döneminde kalma binlerce aynak kuşu mumyası bulunmuştur.

"Passage de Milan"da İç-Anlatı Yöntemi ve Metinler Arası İlişkiler

kavgaların birbirini izleyen enstantanelerini birbirine karıştırdı öyle ki bir dizi figür çok büyük bir kontrapunt' ta birbirine geçmektedir."⁴

Modern tablo da incelenir :

" (...) Martin de Vere, solgun renkli, parlak fon üzerine bir pano çizer, orada gregoriennes notlarına benzer küçük kareler düzenlenmektedir. (...) Gri bir eksen etrafında siyah-beyaz, yeşil-kırmızı gibi zıt renkler bir araya getirilmiştir. (...) O zamana kadar, tablolarımı sadece görsel ilişkiler üzerine dayandırmıştım. İşaretlerin hepsini (tablolarıma) koymak istedim. Böylece yepyeni bir boyut keşfedilecekti. (...) "⁵

Ayrıca ressam Martin de Vere'in önemli tablolarının birinde oyun kağıtları bulunmaktadır. Kartların çeşitli biçimlerde dizilişleri konu edilmektedir:

" (...) birkaç aranjman projesi (...) şu ana kadar ayrıntılar var (...) Sadece on iki salonu olan evimi görüyorsunuz, ancak alışlagelmiş oyun elli iki karttan oluşur. Bölme doğru değil (...) "⁶

Yukarıdaki alıntıda, ressam Martin de Vere' in yapıtının *Passage de Milan'* la benzerlik ilişkisi kurduğu, iç anlatım-mikro metnin, ana-metin-makrometnin bir yansıması olduğu gözlemlenir. Tablodaki on iki kare gecenin on iki saatine ve romanın on iki bölümüne gönderme yapar.

Öte yandan Martin de Vere'in tablosu söz konusu romanda " önbelirti rolü oynar"⁷:

" Ortadaki bu papazı seviyorum diyerek kendi kendine şöyle söyler : iki vale daha büyük (...) istediğim uçan bir kartala benzeyen bu birli (...). Bu sıkıcı kızla⁸ ne yapılır? Yatay bir biçimde konulabilir mi? (...) gece bana bir şeyler öğretecek belki size de; bu konuda ne düşünüyorsunuz?"⁹

Passage de Milan' dan aldığımız bu örnekte " uçan kartal " dan, aşağıdaki alıntıda:

⁴ M. Butor, *Passage de Milan*, s. 100.

⁵ a.g.y, s. 101 a.g.y.s. 101.

⁶ M. Butor, *Passage de Milan*, s.105

⁷ Vareille, J.C., " Butor ou l'intertextualite generalisee", le plaisir de l'intertexte, Frankfurt, Bern, New York, Paris, 1988, s.281

⁸ Kız : İskambildeki kız söz konusudur.

⁹ M. Butor, *Passage de Milan*, S. 105.

" Bu yedinci vale böyle bir doğan yetiştiricisi, onun üstünde bir avcı kuş ile (...)¹⁰

bir doğan yetiştiricisinden, avcı kuştan söz edilmekte ve benzetme yapılmaktadır. Uğursuzluk göstergeleri bu benzetmeler " iç anlatı "dır, denilebilir. Bu da bizi mikro metnin yani iç anlatının, makro metinde yer alan le milan-çaylak, Horus¹¹, ölüm kavramlarının "eğretilemeli yansıması" olduğu sonucuna vardırır.

2. METİNLERARASI İLİŞKİLER

" Bu Paris binası maketinde bu Mısır nostaljisini yansıtmak zorundayım."¹² diyen Michel Butor, yapıtının adından başlayarak Eski Mısır uygarlığı üzerinde durmakta, Eski Mısır ve Fransız uygarlıklarını çeşitli yollarla karşılaştırmaktadır. Kitabın başlığının ikinci sözcüğü Milan Polysemique-çok anlamlı başka, bir deyişle çok anlamlılık gösteren bir kavramdır. İtalya'da kentin, Paris'te bir sokağın adı olduğu gibi yırtıcı bir kuşun da adıdır. Söz konusu sözcük, daha önce de belirttiğimiz gibi, Mısır Güneş Tanrılarının en önemlilerinden Horus'un amblemidir. Öte yandan, bin yıl anlamına gelen Mille ans ile *Passage de Milan 'ın ikinci sözcüğü, [milâ]* olarak okunmakta, bu da bizi sözcük oyunu ile, on iki saatlik sürenin, gelecek zamana yapılan göndermelerin yanı sıra Eski Mısır yapılan göndermelerle, binlerce yılı içerebileceği sonucuna götürmektedir.

Passage de Milan, yaş günü Partisinde, Angele Vertigues'in ölümüne neden olan anlaşılmaz, belirsiz bir kazayla sona ermektedir. Michel Butor, *Entretiens'inde* yine iki uygarlığın karşılaştırmasını yaparak:

" Ölüm konusunda bir çeşit körlükle karşı karşıyayız."¹³

Batıda "Ölüm karşısında büyük bir korku var, öyle ki kimse ondan söz etmemekte, ondan söz etme cesaretini göstermemekte"¹⁴ demektedir.

Oysa Mısır'da ölüm teması her sanatta işlenmekte ve her toplumda ana tema olarak irdelenmektedir.

Passage de Milan' da ölüm teması nedensiz olarak ele alınmışsa da " gerçek geçişi"¹⁵ simgelemektedir. Yapıtta "Gençlikten olgunluk çağına

¹⁰ a.g.y.s. 111

¹¹ Horus : Eski Mısır dininde bir gözü ay bir gözü Güneş olan şahin biçimindeki Tanrı'nın adıdır, anıtlar bir atmaca ya da milan çaylak ile temsil edilmiştir.

¹² M. Butor, M. Butor üstüne doğaçlamalar, Çev. İsmail Yerguz YKY, 1996, s.52.

¹³ G. Charbonnier, Entretiens avec Michel Butor, Gallimard, 1967 s. 52.

¹⁴ a.g.y.

"Passage de Milan"da İç-Anlatı Yöntemi ve Metinler Arası İlişkiler

geçişin kutlaması"¹⁶ da söz konusudur. Kahramanın ölümü kurtulma umudunun göstergesidir.

Ayrıca romanda Mısır'la ilgili çok sayıda gönderme bulunmaktadır. Öte yandan, anlatı kişilerinin bir binada toplanmalarının, bir arada bulunmalarının rastlantı olmasına karşın, bir şeyler kendilerinin de haberi olmadan onları birbirine bağlamaktadır. Onları karşılaştıran gizli güç Mısır'dır. Romandaki önemli kişilerden biri olan Samuel Leonard, Mısır'da yaşamış ve Ahmed'i de oradan getirmiştir. Ralon ailesi daha önce Mısır'a gidip gelmiştir. Papaz Ralon bir ejiptolug olup olay gecesi *Ölümler Kitabı*¹⁷ tarzında düş kurar : öteki dünyada Ahmed'e benzeyen biriyle karşılaşır. Ancak aynı saatlerde binanın alt katında yasak ziyaretçilerin ziyareti kabul edildiği sırada, binanın üst katında diğer düşler, diğer serüvenler doruk noktasına ulaşabiliyordu. Bilindiği üzere *Ölümler Kitabı* Eski Mısır'da büyüli sözcük ve birkaç cümleden oluşan cenaze metinlerinin yer aldığı derlemidir. Mezarlara konan bu metinlerin öbür dünyada ölümleri koruduğuna inanıldığı da göz önünde bulundurulursa, ölümün bir başka hayata geçişi, durum değiştirmeyi simgelediği sonucuna varılır. Mısır uygarlığını, dinsel inançlarını, kültürünü yansıtan bu özellikler *Passage de Milan*' da yer alır.

Başka mitolojiler, değişik uygarlıklardan, başka yapıtlardan izler, incelediğimiz romanda metinlerarası ilişkinin varlığının ve "palempsest" yönteminin uygulandığının göstergesidir.

Passage de Milan' da, metinlerarası yöntemlerin en önemlilerinden Parodi - yansılamanın da uygulandığı gözlemlenmektedir. Anlatı kişilerinden Louis Lecuyer Gide'in kahramanı Lafcadio'nun parodisi, yani gülünç bir benzeridir: nedensiz eylem, istem dışı bir cinayet söz konusudur. Lafcadio'nun nedensiz eylemi Genevieve adlı genç kızın sevgisini, beğenisini kazanmasını, ülkesinde kalmasını sağladığı halde, Louis Lecuyer'in toplumdan dışlanmasına, ülkesini terk etmesine yol açar. Bu farklı sonuç alın yazısının önemini ortaya koyar. Lafcadio kendisine sevgi, umut vadeden bir dünyada yaşamına başlamıştır, oysa Louis Lecuyer için her şey farklıdır, çünkü mitik kuş milanın geçişi uğursuzluk getirmiştir ve artık bir mahkumdur, kader mahkumu ...

¹⁵ a.g.y, s. 53.

¹⁶ a.g.y, s. 74

¹⁷ *Ölümler Kitabı (Le Livre des Morts)*: Daha önce de belirttiğimiz gibi, Eski Mısır'da büyüli sözcükler ve cümlelerden oluşan cenaze metinlerinin yer aldığı derleme; tam adı " Günlük doğum Parçalan" olan derlemeye, "Ölümler Kitabı" adını 1842'de ilk derlemeyi yayımlayan Eski Mısır uzmanı Richard Lepsius vermiştir. Yazıcılar, metinleri papirüs rulolarına renkli resimlerle süsleyerek aktarırlar.

Özetle, M. Butor'un uyguladığı bu yansılama yöntemi Gide'in Lafcadios'u ile *Passage de Milan'daki* Louis Lecuyer'i karşılaştırmamızı sağladığı gibi aynı zamanda Mısır mitolojisine yapılan bir gönderme olup, metinlerarası çözümlemenin bir örneğini oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKTULUM, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara 1999.
- BUTOR, Michel, *Passage de Milan* Ed. du Seuil, pour l'Édition en série "Points", Paris, 1984.
- CHARBONNIER, Georges, *Entretiens avec Michel Butor*, Gallimard, Paris, 1967.
- ERTEM, Cengim, "Kalpazanlar ve Gerçek Kavramı" in *Karşı Edebiyat*, Sayı: 4, 1986, ss. 18-25.
- KIRAN, Zeynel, KIRAN, Ayşe, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2000.
- VAREILLE, J..., "Butor ou l'intertextualité généralisée", in *le Plaisir de L'intertexte*, Frankfurt, New York, Bern Paris 1988, Ss. 277-295.